

СЪЩНОСТ И ЗНАЧЕНИЕ НА ПРЕЗИДЕНТА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЯ КАТО ВЪРХОВЕН ГЛАВНОКОМАНДВАЩ НА ВЪОРЪЖЕНИТЕ СИЛИ И ПРОБЛЕМИ ПРИ НЕГОВИТЕ ФУНКЦИОНАЛНИ ОТНОШЕНИЯ

Мариян Гюровски

**Университет “Свети Климент Охридски”
Факултет за сигурност – Скопие**

За мнозина теоретици, централния лост и “душата” на властта се крие точно в изпълнителната власт. Политико-изпълнителната власт в Република Македония е изразена чрез две институции – в правителството и при президента. Президентът има позиция, характерна за държавен глава в парламентарната демокрация. С член 79 от конституцията на републиката се уреждат широки правомощия, права и задължения на президента. Правителството дължи властовите си функции на парламентарната воля, докато при президента властовите функции се получават чрез директната легитимност, тъй като той се избира на преки избори. В случай, че президентът има слаба подкрепа и ниско доверие, това позволява част от неговите задачи и правомощия да се превърлят в сферата на изпълнителната власт.

Практиката показва, че ако имаме авторитетен президент, то той ще има засилена роля и обратно, ако няма личен авторитет, тогава правителството ще има засилена роля. Държавният глава, независимо от доминиращия в страната политически модел, представя, популяризира и защитава държавните интереси, както и държавата в международен план. За съвременните парламентарни системи е характерно разделянето на изпълнителната власт между държавния глава, като неин титуляр и правителството – неин политически и оперативен носител. Така, в международните отношения президентът се явява най-висша държавна институция, която олицетворява държавата, а в рамките на вътрешните политически отношения му се възлага упражняването на част от изпълнителната власт.

Президентът има редица функции, т.е. права и задължения, предвидени в член 84 от Конституцията на републиката, като например: възлага на премиер-министъра да състави правителство; назначава посланиците; приема акредитивните писма на чуждестранните дипломатически представители; връчва отличия и признания; помилва осъдени лица; има право на предлагането избор, назначаване и освобождаване, а именно: предлага двама съдии в Конституционния съд, двама членове на Републиканския съдебен съвет, назначава трима членове на Съвета за сигурност, както и други служители в съответствие с Конституцията и със законите; дава предложения за влизане на страната в съюзи или други международни съюзи или институции, както и предложения за излизане от тях, за което решение взема парламентът; извършва и други дейности от сферата на неговите правомощия. Неговата функция е несъвместима с извършване на всяка друга публична функция, професия или пост в политическа партия. Президентът е върховен главнокомандващ на въоръжените сили на Македония. Също така той е председател на един специален консултативен орган – Съвета за сигурност и е един от оторизираните, които могат да предлагат влизане във война или военно положение, както и на извънредно положение, когато парламентът, по някаква причина, не може да функционира. Според функциите, които осъществява, съгласно Конституцията и според реалното политическо влияние и авторитет, с който разполага, очевидно е, че не става дума за носител на формални

или церемониални функции, а за важни политически правомощия.

Политически разногласията възникват в случаите, при които президентът като върховен главнокомандващ и правителството са от различни политически формации и при случаи, когато правителството или министрите искат да контролират персоналната политика и по този начин да осъществят натиск върху президента при избор на военни аташета и военни представители, или да влияят чрез политически натиск при избора на началник на генералния щаб на македонската армия.

За осъществяване на действителната роля на президента от особена важност е неговият избор. Президентът се избира на общи и преки избори с тайно гласуване. По такъв начин той получава мандат пряко от избирателите, както е случаят и с депутатите от парламента. С мандат от пет години, който с една година надхвърля този на законодателното тяло, се предоставя това, което в теорията се посочва, че функцията на държавен глава е гарант на институциите. Определяне на долната граница на възрастта за президент се дължи на общоприетата необходимост изпълняващият тази функция да бъде зряла и стабилна личност, със значителен политически и житейски опит. Изборът за президент, както определя Конституцията, се извършва в последните 60 дни от мандата на предишния заемал този държавен пост. В случай на прекратяване на мандата на президента, поради каквито и да било причини, изборът на нов президент се извършва в срок от 40 дни от датата на прекратяване на мандата. Начинът на избор на държавния глава определя и неговата позиция в системата на държавното управление. Политическата му позиция се извлича от политическото влияние на партийната структура. Според Конституцията, в член 83 има несъвместимост на длъжността Президент на републиката с едновременно изпълнение на друга публична функция, т.е. професия или пост в политическа партия.

Субординацията на президента на републиката, на конституционността и законността, сама по себе си вече съдържа елементи на неговата отговорност. Но Конституцията изрично предвижда въпроса за отговорността му и процедурата за определяне отговорност. В този контекст Конституцията посочва, че президентът на републиката е отговорен за нарушаване на Конституцията и на законите в изпълнение на своите права и задължения. Също така, в член 83 от Конституцията се определя, че за отнемане на имунитета му решава Конституционния съд, като независима съдебна власт. Процедура за определяне отговорността на президента на републи-

ката се повдига от парламента с мнозинство от две трети от общия брой депутати, а за степента на отговорността му решава Конституционният съд с квалифицирано мнозинство от общия брой съдии. Това осигурява баланса между изпълнителната власт и съдебната власт като автономен сегмент на властта. С това се предотвратява политическите амбиции на парламентарния състав да станат преднамерена причина за отнемането на президентския имунитет.

Реалната власт на президента, която се определя от Конституцията, можем да систематизирани в няколко области, а именно: външнополитическа група функции, отбранително-сигурност и извънредна група функции, съдебно-контролна и коригираща група функции и други функции.

В частта отбрана-сигурност и извънредна група функции се причисляват следните: върховен главнокомандващ на въоръжените сили (чл. 79); президент и ръководител на Съвета за сигурност (чл. 86); с пълномощия по назначаване на трима членове на Съвета за сигурност (чл. 84/1-6); с право на предложение за обявяване военно положение (чл. 124); с право за обявяване на военно или извънредно положение, ако парламентът не може да функционира (чл. 124; чл. 125); с правомощия за назначаване и замаяната на правителство и на други длъжностни лица по време на военно положение (чл. 127).

Всичко това следва да се разглежда в контекста на факта, че военната организация на армията е подчинена на основната цел за нейното съществуване, а това е водене на война. Затова и съществува подчинение на голяма маса хора на един човек – върховния главнокомандващ. Той има пряко задължение по изпълнението на тази цел, но и задължение да предотвратява възможността военните да излязат от конституционен контрол. В този смисъл, президентът е институцията, която приема основните документи за армията.

Президентът на републиката като върховен главнокомандващ на въоръжените сили има важна роля в рамките на управлението и командването на армията. Сред пълномощията на президента се включва и вземането на решения по редица актове, които продължават да се изпращат до Министерството на отбраната (ГЩ на армията) за тяхното по-нататъшно изпълнение. Това сътрудничество ясно отразява зависимостта между президента и военното министерство. По въпросите от областта на националната отбрана президентът има активна комуникация с министъра на отбраната. Президентът може директно да общува и с началника на ГЩ което негово законно право, съгласно настояща законодателство.

Необходимо да се изяснят правилата на играта, особено в изпълнителната сфера, за да се преодо-

леят недоразуменията, които често пъти не са случайни, но основно произтичат от липсата на политическа и демократична култура в Република Македония.

През изминалия период основният въпрос, който се оказва проблематичен, е във връзка с определени правомощия, към които има стремеж за присвояване. Именно правомощията на президента, въпреки че са посочени в Конституцията и в Закона за отбраната, в резултат на чести промени на властта, създават ситуации, при които правителството се стреми към определени правомощия в областта на отбраната.

В този смисъл, правомощията на президента не са точно обяснени и няма яснота по предвидената процедура, отнасяща се до начина, чрез който президентът ще ангажира армията за преодоляване на конфликти и кризи от вътрешен характер (н.з. член 35 от Закона за управление на кризи и член 40 от Закона за отбраната). Част от Армията участва в подкрепа на полицията при кризисни условия. Предложение до правителството за необходимостта от участие на част от армията, съгласно стратегическия отбранителен преглед на Републиката, дава Управляващият комитет. По предложение на правителството, участието на част от армията за справяне с кризисна ситуация решава президентът. Той може по всяко време да преоцени необходимостта от участие на част от армията. Начинът на участие на част от армията в кризисна ситуация се урежда с наредба, която се приема от президента. Въпреки че има подобрени правни решения, които поясняват частите на отговорност в армията, на практика все още се появяват проблеми, особено в необходимото дефиниране на член 35 от споменатия закон в подзаконовите актове, където ясно да се дефинира ролята на армията и приемане на наредба от президента като върховен главнокомандващ.

Президентът на Републиката като върховен главнокомандващ на въоръжените сили има решаваща роля в рамките на управлението и командването на армията ясно определена в член 79 от Конституцията на РМ и членове 16, 18 и 28 от Закона за отбраната. Това е сложна и трудна дейност, за чието осъществяване освен президентът се ангажират съответните лица, които допринасят за успешното изпълнение на тази специфична дейност. В рамките на пълномощията на президента се включва и взимане на решения по редица актове, които продължават да се изпращат до Министерството на отбраната (ГЩ на армията) за тяхното по-нататъшно изпълнение. Това сътрудничество ясно отразява зависимостта между президента и министерството. Но има и

ситуации, когато се появяват проблеми в изпълнение на решението.

Бяхме свидетели за честите разминавания между президента и Министерството на отбраната, т.е. правителството по ключови въпроси за реструктурирането на армията според Годишната национална програма за членство в НАТО (ГНПЧ). Правителството има за задача да изготви ГНПЧ, но когато става дума за броя и размера на армията, както и за нейното оборудване (Член 20 от Закона за отбраната), президентът и неговото влияние при назначаването и отзоваването на генерали, особено Началникът на генералния щаб косвено влияе върху решенията (член 27 от Закона за защита на МТ). Това често забавя започналите процеси, в случай, че Началникът на генералния щаб не е адаптиран към новите промени.

Няма нужда правомощията на президента в областта на отбраната да се ограничават или да се засилват, но е необходимо да се изяснят някои проблеми, особено в частта, отнасяща се до въпроса за спецификата на връзката президент – генерален щаб – министър на отбраната (Закона за защита на РМ, глава 3, членове 16, 18 и 20, глава 4, членове 22, 23, 24, 25, 26 и 27).

Има и ситуации, когато се появяват проблеми в изпълнение на решенията. Така например Върховният главнокомандващ на въоръжените сили спуска своето решение за изпълнение директно до началника на генералния щаб. Ситуацията допълнително се усложнява в областта на командването на армията, заради член 28 от Закона за отбраната, според който президентът на страната осъществява командването на армията чрез министъра на отбраната. Конституционният съд отмени този член от Закона за отбраната, тъй като не е създадена възможност за различни, дори и за директно противоречиви тълкувания относно начина на нейната практическа реализация. Министерството на отбраната има пълно право да знае съдържанието на решението, защото това дава логистична подкрепа на армията. Противоречието възниква от факта, че президентът е този, който назначава началника на Генералния щаб (член 27 от Закона за отбраната), който пък, от друга страна, освен че изпълнява задачите от президента, получава задачи и от министъра на отбраната. Това по принцип се надвишава, като и министърът на отбраната е член на Съвета за сигурност, където по неписано правило се вземат решенията и взаимно се информират. Необходимо е прецизиране на член 27 от Закона за отбраната с цел ясно да се определят отношенията при командването на армията от президента на републиката и неговото отношение към Министерството на отбра-

ната. В резултат на конституционните и законови разпоредби, които правят, правителството отговаря пред парламента, в ръцете на правителството е предложението за назначаването на министъра на отбраната. В ситуации, когато има някакъв проблем във веригата на командването, президентът няма възможност да поиска от парламента да уволни министъра. При такива обстоятелства парламентът би трябвало да развива високо ниво на политическа култура и отговорност, за да разбере, че президентът и министърът не могат вече да работят заедно, независимо от факта, че министърът обикновено е назначен от редиците на парламентарното мнозинство, да разреши и да назначи нов министър.

Особено проблематично се смята отношението на генералния щаб, който пряко комуникира с президента по отношение на министъра на отбраната. Щабът е на мнение, че това трябва да бъде така, тъй като президентът е техен върховен главнокомандващ.

Подобен подход би бил негативен и за армията, и за президента, особено при вземане на решения за определени действия при особени ситуации.

БЕЛЕЖКИ

1. **Bakreski, O.** Dr'avnite organi i odbranata, Makedonska riznica, Ku-manovo, 2002.
2. **Bryden, A/Fluri, P** (eds.), 2003, Security Sector Reform: Institutions, Society and Good Governance, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden.
3. **Vankovska B. i Cvetkovski C.** Pravoto i odbranata, Grafohartija, Skopje, 1996.
4. **Gocevski T. i Bakreski O.** Politi~kiot i ekonomskiot sistem i odbranata na Makedonija, Filozofski fakultet, Skopje, 2005.
5. **Mitkov V. i Klimovski S.** Politi~ki i ustaven sistem, Prosvetno delo, Skopje, 1995.
6. **Cottey A. Edmunds T. and Forster A.** (eds.), Democratic Control of the Military in Postcommunist Europe, PALGRAVE, 2002.
7. Parliamentary Oversight of the Security Sector, Inter-Parliamentary Union and DCAF, Geneva/Belgrade, 2003
8. **Fluri, P. and Shalamanov V.** (eds), Security Sector Reform Does it Work, Sofia: Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces/George C. Marshall – Bulgaria, 2003.
9. **Lehner, Ulrich and Tanner, Fred** (eds.), 2001, Coping with the New Security Challenges of Europe, Proceedings of the 4th International Security Forum, Peter Lang, Bern.
10. **Fluri, P. H., Trapans, J. A.** (eds.), 2003, Defence and Security sector Governance and Reform in South East Europe: Insights and Perspectives, Macedonia, Moldova, Romania, Volume II, Geneva/Belgrade: Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces.

Издателски вест

МИНИСТЕРСТВО НА КУЛТУРАТА ПОДКРЕПЯ ИЗДАНИЕ ЗА ДЕТСКАТА ИЛЮСТРАЦИЯ

В рамките на XIII национален фестивал на детската книга 9–10 май 2011 г. бе организирана научна кръгла маса по инициатива на Регионална библиотека „Сава Доброплодни“ - Сливен. Предварително събраните доклади бяха издадени в научен сборник „Развитие на детската илюстрация и влиянието ѝ върху детското четене“ (Сливен, ИК Жажда, 2011. 224 с. Двуетичното издание (на български и английски), със стилно оформена корица, е с предговор на съставителя – г-жа Росица Петрова-Василева, директор на библиотеката и инициатор на проявата. Изданието е реализирано с финансовата подкрепа на Министерство на културата. Първият доклад „Традиции и съвременни аспекти в илюстрацията и орнаментиката на българската детска книга“ бе изнесен от доц. д-р Лъчезар Георгиев, главен редактор на сп. „Издател“, който направи и дарение от авторски книги и броеве от списанието на РБ „Сава Доброплодни“. Свои доклади в сборника представиха още Дешка Денева от РБ „П. Славейков“ – В. Търново, доц. д-р Петър Стефанов от ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, доц. д-р Вихрен Чернокожев и Росица Чернокожева от Института за литература при БАН, детската писателка Петя Александрова и др. Международното участие в сборника бе регистрирано с доклади на италиански, унгарски и сръбски автори, между които Сузана Барсоти, Агнеш Балаж, Душан Джурджев, Симо Ешич, Саша Лукович-Василевич.

Научните наблюдения и анализи в сборника очертават съвременните тенденции в развитието на детската илюстрация, очертават оформителски подходи и издателска политика, коментират стилове, техники и естетически решения, методическо посредничество за осмисляне на художествените текстове в детската книга.

Издател

